

29.09.2022

Група № 14

Урок № 9

Тема уроку: «Шлях Ничипора Варениченка: від правдошукацтва до розбійництва»

Мета уроку: подати соціальне та психологічне вмотивування поведінки Чіпки; розвивати вміння характеризувати образи, аргументовано висловлювати власну думку щодо життєвого вибору героїв твору, формулювати власне розуміння понять *честь, справедливість, людська гідність*, пояснювати способи їх утвердження; спонукати учнів до усвідомлення значення життєвого вибору для становлення і самореалізації людини; розвивати пам'ять, зв'язне мовлення, мислення.

Матеріали до уроку:

1. Опрацюйте ст. 50-51 у базовому підручнику: *Українська література (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. середн. освіти/ Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2019. – 256 с.*

2. Законспекуйте матеріал до уроку в робочому зошиті (ОСНОВНЕ):

Ничипір Варениченко – центральний образ роману «Хіба ревуть воли, як ясла повні». Він бідний селянин, який ще з дитинства знав, що таке кривда. Протягом твору відбувається еволюція героя від правдошукача до розбійника. Перша ж портретна характеристика Чіпки дає читачу зрозуміти, що перед ним складна особистість. Із його звичайною зовнішністю контрастували палкі очі. Погляд видавав бунтівну вдачу юнака.

В дитинстві Чіпка був відлюдькуватим, невеселим. Його гнітили злидні та насмішки інших дітей. Він ріс без батька, а отже не мав справжнього авторитету. Вже на цьому етапі життя герой задумується, що якимось несправедливо влаштований цей світ.

Юність приносить йому дивовижний дарунок - кохання. Хлопець зустрічає дуже красиву дівчину Галю, вважає її своєю польовою царівною. І хоча вона на перший погляд весела та безтурботна, насправді також живе в умовах, які їй осоружні. Дівчина виявляється донькою жорстокого розбійника. Але, як не

дивно, Галя відрізняється від оточуючого її лихого середовища, вона немов чистий ангел серед бруду.

Одружившись з Чіпкою, вона сподівається на краще життя, але згодом помічає, що чоловік пішов по слизькому шляху батька. Чіпка мав сімейний затишок, який всіма силами створювала Галя, але йому було цього мало. Будь-яка особиста образа зароджувала в ньому жагу сліпої помсти.

Наступним ударом для героя стало несправедливе відібрання у нього землі. Він не міг зрозуміти, чому повинен давати хабара за можливість користуватися власною землею. «Немає правди» - знову вирішує Чіпка. Герой прагнув виграти на виборах у земство, і навіть вірив у те, що зможе захищати інтереси бідних людей.

Та знову не щастить герою – він програє. Злість та ненависть вже киплять в душі Чіпки. Намагаючись втамувати біль, він починає випивати, а потім заводить «дружбу» із сумнівним товариством. Так виникає розбишацька ватага Чіпки. Герой вирішує, що тільки кривдою переможе кривду. Ставши на шлях злочинів – грабунків та навіть вбивств – він сподівався покарати всіх гнобителів простого люду. Та благородні мрії обернулися звичайним розбійництвом.

Якщо спочатку Чіпка з «друзями» карали винних – багатих та злих, то потім їх жертвами ставали й безневинні люди. Галя довго виправдовувала Чіпку, вірячи, що той дійсно борець за справедливість, але після знищення родини Хоменка зрозуміла, ким насправді став її чоловік – жорстоким розбійником, таким же як і батько. Молода жінка не витримала такої правди. А стара мати змушена була здати владі власного сина, розуміючи, що інакше не зупинити його. Отже, головний герой еволюціонує від справедливого месника до жорстокого розбійника.

Чому він обрав перше зрозуміти можна. Образів правдошукачів в літературі немало, і часто вони викликають повагу. Адже боротися за правду зможе не кожний. А от друге – розбійництво – неможливо виправдати ні складними умовами життя, ні особистими образами. Для підсилення цієї думки у творі автори наводять приклади долі інших персонажів – Галі і Грицька. Їхнє життя також важке, але вони не втрачають своєї людяності. Чіпка не зміг, можливо через власні амбіції, а не правдолюбство.

Еволюція образу Чіпки швидше нагадує моральну деградацію. Із особливої поетичної натури герой перетворюється на жахливого монстра, якому нікого і нічого вже не шкода.

Піднесення

3. Дайте відповіді на наступні запитання:

1. Чому Чіпка стає катом і вирізує сім'ю козака Хоменка?
2. Що стало причиною духовного зламу Чіпки Варениченка?
3. Чи міг він чинити інакше?
4. Чому Чіпка не чинить опір злу?
5. У чому суперечливість характеру головного героя?
6. Що ви в Чіпці осуджуєте, а що схвалюєте?
7. Як би ви діяли на місці Чіпки?

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

ledishade@ukr.net .

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.

29.09.2022

Група № 14

Урок № 10

Тема уроку: «Жіночі образи, ствердження народних поглядів на духовне здоров'я людини»

Мета уроку: допомогти здобувачам освіти усвідомити ідеї, проблематику твору, їх зв'язок із сучасністю, визначити рівень художньої майстерності автора та значення роману; розкрити роль і характери героїв роману, деталі психологізму в змалюванні жіночих образів роману; розвивати навички характеристики героїв; формувати в учнів уміння визначати духовні цінності в літературному творі; виховувати прагнення до чесного, духовно здорового життя, естетичний смак.

Матеріали до уроку:

1. **Опрацюйте ст. 53-54 у базовому підручнику:** *Українська література (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. середн. освіти/ Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2019. – 256 с.*

2. **Перегляньте відео до уроку на [YouTube](https://www.youtube.com/watch?v=yWbifuuZKmY&ab_channel):**

https://www.youtube.com/watch?v=yWbifuuZKmY&ab_channel

3. **Законспектуйте матеріал до уроку в робочому зошиті (ОСНОВНЕ):**

Яскравим прикладом жінки-трудівниці є Мотря, яка працює не покладаючи рук, щоб хоч якось підтримати свою родину. Це — одна з найтрагічніших жіночих постатей в українській літературі. У її житті не було щастя, радості. «Мотря день і ніч в роботі та в роботі; літом — на полі, зимою — вдома». Цій жінці було дуже важко змиритися з неправдою.

Та не тільки соціальні умови пригнічували Мотрю, великого болю завдав їй рідний син, зневажаючи її почуття, ображаючи материнське серце.

Як склалося життя Мотрі?

Панас Мирний психологічно точно написав про це: «Тільки одна мати вмiє разом кохати свою дитину й ненавидiти, жалкувати й проклинати...»

Скільки горя зазнала, скільки лихих думок передумала в чорні дні, коли син пропивав майно, ображав злими словами:

«як підстрелена горлиця тіпається-б'ється, тихо туркоче й стогне, так мати затіпалась на печі в куточку...»

Чи була вона щасливою матір'ю?

З ким порівнює автор Мотрю?

(Автор порівнює її то з підстреленою горлицею, то з совою, показуючи її висохлою, згорбленою, почорнілою.)

Як Мотрю характеризують інші персонажі твору. Знайдіть у тексті роману рядки й зачитайте.

(Галя співчутливо і з щирим серцем звертається до свекрухи: «Ви мені, як рідна мати!»)

Христя також говорила, що Мотря «...така добра, така добра, як рідна мати!»)

Неймовірні злидні обсідали жінку протягом усього життя, гризли, переслідували її, як власна тінь. Обманута, покинута двохоном Іваном Вареником, без землі, без хліба, в убогій хатині край села, «замужня вдова» мала важке животіння і тяжке страждання. Становище її життя змальоване характерними епітетами: «біднота несказанна, злидні невилазні!», «неодрядне життя. Її страждання, муки й поневіряння ніколи не кінчались. Це добре передано синонімами:

«Скільки разів її доля зрадила, її надії розмела, розбила, потопила в безодній прірві гіркого життя!»).

В молоді роки Мотря жила по сусідах і вмерла в чужій хаті, не зазнавши щастя.

Чому Мотря сама заявила про злочин сина у волость?

З психологічною переконливістю вмотивовано останній крок жінки. Вона все була готова віддати заради сина. Та, не витримавши страшних випробувань, які впали на її сиву голову, не знісши кривавого розбишацтва Чіпки, мати викриває його злочини. Такі дії матері, тяжкі й болісні виправдані всією логікою розвитку образу. Мати не могла мовчати, цього не дозволяла її совість, вихована народними етичними нормами. *Більше того почуття вселюдської справедливості в критичний момент виявилися у неї сильнішими від особистої материнської жалості до рідного сина.*

Як про це написано у романі?

Так, образ матері-страдниці, її чесні, справедливі рішення і дії набирають символічного звучання: це сама справедливість, саме людське сумління карали й злочин, і злочинця, ким би він не був. Такий поворот у розвитку образу нещасної жінки, здійснений авторами, ще раз засвідчує неминучість перемоги добра над злом як однієї з етичних засад нашого народу.

З дитячих літ Чіпка виніс найтепліший спогад про бабу Оришку. Бита горем та невилазними злиднями, баба Оришка зберегла в собі людяність, доброзичливість і теплоту. Прообразом баби Оришки була няня Івана Білика та Панаса Мирного — кріпачка Ірина Костянтинівна Батієнко, яка й після звільнення від кріпацтва залишалася в Рудченків доглядала їхнє миргородське дворище.

Дайте характеристику образу баби Оришки.

Баба Оришка

Була Оришка
чесною,
справедливою,
безгрішною
людиною усе
життя, тому і
вмерла легко, як
заснула
(не так, як Явдоха).

Надзвичайно трагічним постає в романі образ Галі. Вона уособлює дівочу красу, подружню вірність і моральну чистоту — найпривабливіші риси українського національного характеру. Саме в стосунках із Галею якнайповніше розкриваються багатий внутрішній світ Чіпки, його кращі людські якості. Дівчина не сприйняла способу життя свого батька й поставила коханому умову для одруження — покинути розбійництво. Отже, людина може бути сильнішою за долю, попри все вона здатна обирати шлях добра. В образі Галі авторові найбільш пощастило відобразити високі моральні якості, благородні людські почуття.

Якою постає перед нами Галя? Із ким порівнює її автор?

Щира, весела усмішка на устах, добрі оксамитові очі, вся невеличка, в'юнка постать «польової царівни», мов у дзеркалі, відбивають її внутрішні якості, основні риси характеру дівчини.

Автор зображає її красунею, порівнює її з перепілкою, білочкою, причудою, що заворожила парубка..

Охарактеризуйте образ Галі, підтверджуючи свої думки цитатами

(«Це все, що на мені, — все грабоване! Ти думаєш і не давить воно мене? Мов хто рукою за горло душить, випирає дух з мене... Ще день — сяк-так, переможеш... А вночі ляжеш спати, то й привиджується тобі: буцім лізе хто, кричить: «Оддай мій платок!..» — та й тягне за волосся... «Оддай моє намисто!.. — та й хапає холодними, як лід, руками за шию... Ти думаєш... легко воно мені носити його, — оце рам'я?.., легко?! Та як ухопить зо зла руками шовкову спідницю, так і рознизала од подолу аж до самого стану...»).

Просить Чіпку покинути товариство, розбійне життя і пристати до чесної праці: «- Ні, покинь! Покинь!.. — А то я сама задавлю тебе своїми руками... — нестямно белькоче вона, обвивши його шию руками, та обдаючи гарячими поцілунками».)

Як ставилися інші персонажі до Галі? Навести цитати з тексту.

(«Галя сама коло господарства ходила: коло корів та овечат і біля печі – всюди сама: Мотрі не підпускала». Свекруха: «Як ти увійшла до нас, то мов праведне сонце вступило в хату, немов нам очі розв'язала, світ повила рожевим квітом...».Христя:«То вже що багата та вродлива, а привітна, та вбачлива до кожного».)

Галя прагнула змінити Чіпку. Чи вдалося це їй?

«...Вона бачила – серце її правду казало, - що не вдержать уже їй Чіпки біля себе, що йому остогидло таке життя – не вдовольняло його... І вона тихо-тихо, потай од Чіпки, нишком плакала...»

Галя справді не була «щасливою, не принесла й Чіпці щастя».

Чіпчиною поведінкою була доведена до відчаю, і потрібний був ще один моральний удар, щоб життя її відкинуло на грань божевілля й смерті.

Видовище страшної розправи, яку влаштував Чіпка над безневинними людьми, мотивуючи це боротьбою за «людську рівність», зламало молоду жінку остаточно. «Так оце та правда?!» — крикнула вона з божевільним сміхом в обличчя чоловікові, показуючи на маленьку Хоменкову дочку в закривавленій сорочечці. Не змігши пережити таке болісне прозріння, Галя повісилась.

Її трагічна загибель є пасивним протестом проти особистої Чіпчиної несправедливості, проти всієї тодішньої соціальної дійсності.

Як ви думаєте, чому, виростаючи у такій злочинній сім'ї, Галя не стала такою ж, як її батьки?

Образ Галі є яскравим прикладом порушення взаємозв'язків генетичного коду людини і її особистості. Це порушення автор використовує свідомо, намагаючись утвердити людину, як найвищу цінність земного буття. Звичайно, той факт, що Галя формується, як добра, чесна, правдива жінка у брудному злочинському середовищі перечить законам реалізму, але виправдовується авторським задумом, його побажанням протиставити образ Галі образу Чіпки,

підкреслити, що людина в будь-якій ситуації повинна ставати вище своїх емоцій. Психологічно письменник нічим не вмотивовує такий феномен виховання. Автори залишають розгадати його нам, читачам.

Людиною, перед якою Мотря виливала своє горе, якій вона скаржилася на своє злиденне життя, була Христя.

Як зображено Христю у романі?

	<p>Ідеєю шукання правди освітлений у романі й образ Христі. Вона на все життя залишилася доброю й співчутливою людиною.</p> <p>Одружившись із Грицьком, Христя зажила в родинному затишку.</p>
---	--

Проте чи було її сімейне життя спокійним?

(Ні, передусім тому, що її чоловік не співчував людям, був байдужим та егоїстичним. Христя відчувала, що Грицько при потребі може зректися правди й легко змиритися з кривдою. Важкі

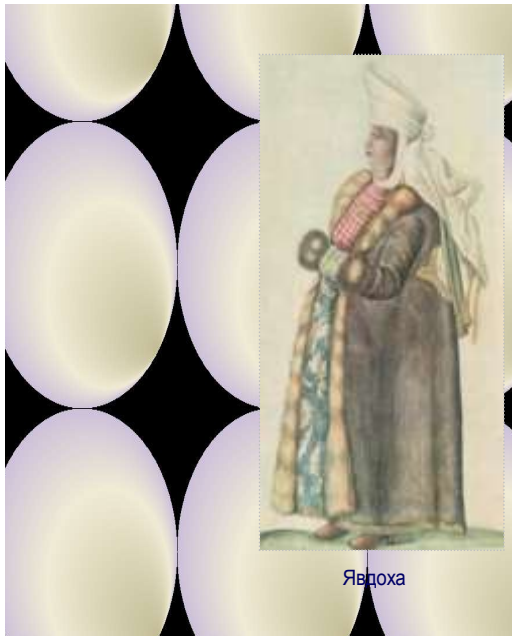
будні селянського життя, щоденні хатні турботи, догляд за малими дітьми втягують Христю в звичайне для мільйонів трудящих жінок життя, проте серце її завжди було чуйним до людського горя.)

Явдоха все життя провела серед злодіїв і помирає зненацька, що символізує миттєвість та нікчемність такого буття.

Що ви можете сказати про Явдоху? Які риси характеру їй притаманні?

Чому, на вашу думку, Явдоха не стала порядною людиною?

(Виросла в таких умовах, де не могла стати доброю та порядною, тому що її батьки навмисне штовхнули її ще дитиною на злочини).

Явдоха — дитя соціального дна, злодійка-багачка. Ще дитиною призвичаїлася вона до крадіжок, а потім і до торгівлі красою і тілом, стала армійською повією. Одружившись із розбійником Максимом, перетворилася на сільську багачку.

Для Явдохи нічого святого в житті не було. Вона зневажає чесних трудівників. Нажива й прибуток були для Явдохи найголовніші.

Але Явдоха й ніжна, любляча мати. Та, прагнучи виростити й забезпечити дитину, вдається до крадіжок.

Образом Явдохи письменник стверджував, що мораль злодіїв, розбійників – однакова.

Аналізуючи жіночі образи у романі «Хіба ревуть воли, як ясла повні?», ми захоплюємося вмінням Панаса Мирного пов'язати долю своїх героїнь із подіями тогочасного суспільного життя. Вражає майстерність письменника у розкритті психології людської особистості. Надовго залишаються в пам'яті розважлива баба Оришка і добросердна Христя. Стискається серце від думки про смерть Галі. До болю хвилює трагедія матері-трудівниці Мотрі. Всі вони — вагомий внесок Панаса Мирного у художню галерею жіночих образів української класичної літератури.

Мати Чіпки підноситься за її моральність, страждання і тяжку працю; навіть зрада сина витлумачується як її моральне досягнення.

Галя – це символ цноти, праведності, чесності й гуманності.

Жінка у творчості Панаса Мирного майже завжди уособлює внутрішню красу людини, благородство, працьовитість та злагоду. Навіть тоді, коли йдеться

про жінок, яких змарнувала їхня лиханедоля, письменник із непереборним боєм і співчуттям розбирається у причинах, що знівечили жіночу душу.

Жіночі образи у романі Панаса Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» сповнені трагізму. Вони не в змозі змінити своєї долі. Тяжке життя та загальна несправедливість накладають відбиток на їх долю.

Кожна з них, як може, намагається врятувати Чіпку, але всі їхні спроби марні.

І якщо в душі цього складного, неоднозначного і непересічного героя постійно точиться боротьба добра зі злом, то жінки в його житті незмінно символізують добро.

Отже, змальовані Панасом Мирним жіночі образи роману втілюють прагнення до щастя, до миру і затишку. Маючи добре серце, Мотря, Галя та Христя не зазнали повною мірою материнського й жіночого щастя.

Ідеал української жінки, дружини

У чому актуальність твору?

Літературознавці відзначають багатство, красу, поетичність мови роману «Хіба ревуть воли, як ясла повні?»

Так, Т. Федоренко пише: «Пейзажі у творах Панаса Мирного мальовничі, вражають своєю незрівняною красою і свідчать про дивовижну спостережливість та глибоку любов письменника до рідної природи Полтавщини. У багатьох місцях природа виступає як засіб контрасту в змалюванні пейзажних картин і соціальної дійсності, інколи як паралель до психологічного стану героя».

Картина вечора після жорстокої розправи над селянами посилює передачу горя та несправедливості, яких зазнали селяни.

Часто змальований портрет розкриває й авторське ставлення до героя.

4. Виконайте в робочому зошиті літературний диктант за змістом роману Панаса Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?»

1. Співавтором роману був...

2. Справжнє прізвище Панаса Мирного...

3. Сюжетною основою для написання роману став нарис...

4. Кого описано в уривку: «Як же дійшов до літ та убрався в силу, - біда з ним та й годі! Високого зросту, бравий, широкоплечий, як із заліза збитий, а до того ще меткий, як заєць, співун-реготун... Хороший з лиця - повновидий, рум'янець на всю щоку, з чорними, веселими очима, лискучим усом, - він був перший красень на селі...»

5. «Таких парубків часто й густо можна зустріти по наших хуторах та селах. Одно тільки в нього неабияке – дуже палкий погляд, бистрий, як блискавка. Ним світилася якась незвичайна сміливість і духовна міць, разом з якоюсь хижою тугою...»- у цьому уривку описано...

6. Прізвища Хрущ, Хрущов, Притика в романі мав...

7. «Будинок з багатьма прибудовами і надбудовами» - цю характеристику роману літературознавець Олександр Білецький дав за...

8. Хто під час грабунку убиває панського сторожа?

9. Отримує за службу орден Георгія....

10. Хто відмовляється за гроші від одруження з Галею?

11. Може «поправити діло» за хабаря 50 рублів...

12. Столітню українську історію показано крізь призму історії села ...

13. В одній із редакцій роман дістав назву...

14. Прототипом Чіпки Вареника став відомий на Полтавщині розбійник...

15. Грицько Чупруненко – це...

16. Махамедом у творі називали...

17. Матня, Люшня, Пацюк – це...

18. Розташувати події у правильній послідовності: Максим Гудзь у москалях – арешт Чіпки й дорога на Сибір – одруження Чіпки з Галею – смерть баби Оришки

19. «Польовою царівною» у романі названо...
20. Роман написано у стилі...
- 21.Зрозумівши, що не зможе повернути Чіпку до чесного життя, його дружина...
22. Про кого сказано: « Низенька, чорнява, заквітчана польовими квітками...Маленька, кругленька, швидка й жвава, одягнена в зелене убрання, між високим зеленим житом,- вона здавалась русалкою.»
23. « Не судилося (їй) щастя. Не зазнала вона його змалку, не бачила дівкою, жінкою; не сподівалася замужньою вдовою...» - про кого ці слова?
- 24.Хто з героїв роману про кого думав: « Не знав ти долі від самого малку – може, аж до смерті...Ганяла вона тебе з одного краю світа на другий; од панського двору до Дону, од Дону – до прийому... Де ти тепер? Що тепер з тобою?»

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

ledishade@ukr.net .

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.